

БЕНЕЛЮКС – КУЛТУРНО-ПОЛИТИЧЕСКО И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКО ПРОСТРАНСТВО

Бенелюкс е икономическа организация, която включва **Белгия, Нидерландия и Люксембург**. Общата ѝ площ е 74 600 км², а броят на населението – 27 млн. д. (2007). Обединението е създадено на 5 септември 1944 г., когато трите страни премахват митническите ограничения помежду си. Преди това – на 25 юли 1921 г., Белгия и Люксембург създават икономически съюз, към който по-късно се присъединява и Нидерландия. Появата на Бенелюкс става факт на 1 януари 1948 г. Заедно с други три държави (Франция, Италия и ФРГ) субрегионът е в основата на бъдещата единна европейска общност. През 1949 г. Бенелюкс става член на военно-политическата организация НАТО. Днес пространството, което заемат Белгия, Нидерландия и Люксембург (фиг.1), е една силно урбанизирана и високоиндустриализирана територия с комплексно развито стопанство, представляваща от историко-географска, културно-политическа и социално-икономическа гледна точка доста интересно явление.

Фиг. 1. Бенелюкс – териториален обхват и състав
Fig. 1. Benelux: territorial scope and constitution

Съвременно геопространство

Белгия, Нидерландия и Люксембург се намират в западната, приатлантическа част на Европа. С най-голям териториален потенциал се отличава Нидерландия (41 500 км²), а с най-малък – Люксембург (2 600 км²), който единствен е без морски излаз и граничи с Белгия, Германия и Франция.

Нидерландия се простира от устието на р. Емс до хълмовете на Артоа и от Северно море до платото Лимбург и ниските планини Ардени. Бреговата линия на страната е дълга около 1200 км. Към нейната територия принадлежат Западнофризийските и Зееландските острови. Между Западнофризийския архипелаг и континенталната част на страната се намира заливът Зюдерзее (Едмонтово море), преграден с дига, дълга 40 км, и превърнат в затворен воден басейн – Айсълмеер. С течение на времето са изградени полдери (обработваема земя) с обща площ 2000 км². Продължението на Зюдерзее – Вадензее, също се пресушава. Страната граничи с Германия и Белгия и притежава две отвъдморски

територии в Карибско море – Нидерландските Антили и Аруба.

Белгия е с площ 30 500 км² и освен с Нидерландия и Люксембург граничи с Франция и Германия, като има ограничен морски излаз. Трите страни се отличават с благоприятно търговско и транспортно географско положение.

За страните от субрегиона е характерен низинно-равнинният релеф. 40 % от територията на **Нидерландия** е под морското равнище, а половината от нея е на нивото на морето, поради което тези области често се заливат от морски води. Максималната височина на Нидерландия е при Ваалсерберг (321 м) – най-южната точка на страната. В югоизточната провинция Лимбург се срещат отделни хълмове с височина около 100 м. Някои части (Холандия, Флеволанд) са осушени и превърнати в плодородни земи (полдери). Ниските области са защитени чрез диги и морски стени.

По-голямата част от **Белгия** е заета от крайбрежната низина Фландрия и централната равнина Кампина (вж. и с.40). Фландрийската низина се състои главно от пясъчни дюни и полдери, а Кампина – от плодородни долини и гъста мрежа от канали. Най-високата точка в страната – връх Ботранж (694 м), се намира в Ардените. Те са разположени в югоизточната част и представляват гориста и скалиста планина, която продължава на територията на Северна Франция и Люксембург.

Малкото херцогство **Люксембург** е предимно хълмиста равнина (Ослинг), която достига на север Ардените, където се намира и най-високата точка – връх Бургплац (565 м). На юг е хълмистата плодородна област Гутланд (2/3 от площта на страната). Тя се отличава с висока урбанизираност и силно развито стопанство.

Нидерландия е сравнително богата на нефт и земен газ, а Белгия е бедна на полезни изкопаеми. Откриват се отделни находища на каменни въглища, оловно-цинкови и железни руди. В тази част на Европа, поради западния пренос на въздушни маси, господства умереноокеанският климат. Той се отличава с висока влажност и малка годишна температурна амплитуда. В Нидерландия летата са хладни, а зимите – меки, като годишната сума на валежите е значителна. Климатът в Белгия е по-прохладен и влажен, а температурната амплитуда е по-висока. Люксембург се намира на прехода между океанския и континенталния климат. Средните температури са подобни на тези в Белгия, но валежните количества са по-малки. Речната мрежа е гъста, като за Нидерландия голямо транспортно значение имат Рейн, Шелда, Ваал и Маас. В Белгия главни реки са Схелде (Еско) и Мьозел (Маас), като по бреговете им са разположени някои от най-големите градове в страната – Турне, Гент (Ганд), Антверпен (Анверс), Ли-

еж, Намюр (Намен). Долината на река Маас (Мозел) в Люксембург е един от най-прочутите винопроизводителни райони в Европа. Други важни реки са Оур и Алзет. Пълноводието на реките и многобройните канали, които ги свързват, са характерно явление за тази част на Европа. Почвите са преовлажнени, като най-типични са алувиално-ливадните. В Белгия преобладават горски почви, по крайбрежието се срещат подзолисти, а за Ардените типични са канелените почви. В Нидерландия льосовата зона е заета от плодороден чернозем, докато в осушените земи почвите са глинести. Особено характерна е торфено-ливадната и тревисто-храстовата растителност. Горите са преобладаващо широколистни и са разположени в Ардените.

Нидерландия като географско понятие включва няколко области. Северна Франция очертава южните му предели. В тази част фламандският език е широко разпространен. Към **Ниските земи** (низините) се отнася и цялата територия на Белгия, поделена в езиково отношение на две – Фландрия на север и Валония на юг. Фландрия е населена с германоезични фламандци (т.нар. "морски хора"), докато валонците, използващи френски диалект, са много по-свързани с континента. Днешната държава Нидерландия заема северозападната част на субрегиона, където се използва предимно нидерландски език. Негова разновидност е фризийският, характерен за областта Фризия. Крайните източни части от Ниските земи попадат в обхвата на Германия – някои области от Вестфалия и Долна Саксония, които, намиращи се далеч от океана по времето на Великите географски открития, имали по-различно икономическо развитие. На територията на Люксембург си дават среща различни култури и езици, като най-голям принос имат фламандците, французите и немците. Чак до късното средновековие Ниските земи представляват единна територия с обща политическа съдба.

Културно-политическо пространство

Бенелюкс е богат на исторически събития субрегион, който притежава кръстопътното географско положение. Той е формиран вследствие на дълъг и сложен историко-политически процес, започнал от III в. пр.н.е., когато в близко разположените до Северно море земи (представляващи по онова време благата низина, създадена от речните наноси и морските наслаги) се заселили германски по произход племена – батави, фризи, хамави, ебурони. На юг от батавската територия се разположили белгите (келтско племе), които били по-малобройни. На север фризите се борели с морето, като осушавали многобройните лагуни. Навътре в сушата през IV в. се настанили саксонците, а на юг от тях – фран-

нейния икономически възход. Тъкмо когато Нидерландия се разделила с Индонезия, Белгия се сдобила с единствената си презморска колония, която била лична собственост на крал Леополд II. В богатата делта на река Заир израснало Белгийско Конго (днес ДР Конго), като в областта Катанга по-късно били открити едни от най-големите находища на мед и уран в света.

По форма на държавно управление страните от Бенелюкс са монархии. Нидерландия е конституционна монархия от 1815 г., единствено в периода 1581-1806 г. е била република. От 1980 г. страната се управлява от кралица Беатрикс. Белгия е парламентарно кралство (от 1993 г. начело е Алберт II от династията Сакс Кобург-Гота) и е типичен пример за федеративна държава. Вследствие езиковите различия в страната държавните институции са силно усложнени. Има както федерално правителство, така и отделни правителства на общностите (френска, фламандска и германска) и регионални правителства. Люксембург е конституционно и наследствено херцогство начело с Великия херцог от династията Насау.

Белгия се намира на културната граница между германска и романска Европа, като се обособяват два езикови региона – Фландрия и Валония. Фландрия е по-малка, но по-гъсто населена (44 % от площта и 58 % от населението), като включва северните белгийски провинции (Западна и Източна Фландрия, Лимбург, Антверпен). Лимбург продължава и на територията на Нидерландия, където е и част от Брабант. Към Валония се отнасят южните провинции Ено, Намюр, Люксембург и Лиеж. В централната част се обособява областта Брабант, където живеят фламандци (на север) и валонци (на юг). Във фламандски Брабант се намира столицата на страната Брюксел – “валонски остров, разположен във фламандско море”. В източните райони се разполага малко немскоезично малцинство. Езиковото разнообразие често води до политически конфликти.

Нидерландия е поделена на 12 провинции – на север са Фризландия, Грьонинген и Дренте, на изток – Оверайсел и Гелдерланд, на запад – Зееландия, Южна и Северна Холандия и Утрехт, в южните части се намират Лимбург и Северен Брабант, а в географския ѝ център – провинция Флеволанд. 80 % от населението на Нидерландия е холандско, а около 12 % – фламандско (то обитава южната част на страната).

Населението на Люксембург също е нехомогенно в етническо отношение. По-голямата част от жителите му използват франконски диалект на немския език. Великото херцогство е поделено на три окръга – Дикирх, Гревенмахер и Люксембург.

Около 83 % (над 22 млн. д.) от населението в суб-

региона използва холандския език като водещ. Той е разпространен в Нидерландия (17 млн. д.) и Фламандска Белгия (6 млн. д.). Френският е официален за 17 % от населението (близо 5 млн. д.) и се използва във валонската част на Белгия, включително в Брюксел (над 4 млн. д.) и в по-голямата част от Люксембург (500 000 д.).

Социално-икономическо пространство

По-голямата част от населението на Бенелюкс (над 16 млн. д.), обитава Нидерландия. Според гъстотата на населението Белгия и Нидерландия са сред водещите страни в Западна Европа – около 400 д./км². Най-голям е дялът на населението в Холандия и в триъгълника Антверпен-Гент-Брюксел – над 1000 д./км². Естественният прираст е положителен (2 %), формиран от 12 % раждаемост и 10 % смъртност. Детската смъртност е традиционно ниска – 6-7 ‰. Урбанизацията е висока – дялът на градското население е над 90 %. Три града са с население над 1 млн. д. – Амстердам, Ротердам и Брюксел. Сред по-големите градове в Нидерландия са още Хага (втората столица), Утрехт, Айндховен, Грьонинген, Бреда и др., а в Белгия – фламандските градове Антверпен, Гент, Брюж и Лувен, както и валонските Лиеж, Намюр, Монс.

Бенелюкс е сред силно развитите в икономическо отношение субрегиони в Европа. БВП се формира най-вече в третичния сектор (70 %). Аграрното стопанство се определя като интензивно и високопродуктивно и почти напълно задоволява със суровини леката промишленост. Водещ подотрасъл е животновъдството, което осигурява близо 4/5 от земеделската продукция. Нидерландия е водеща по оранжерийно производство в света.

Промислеността формира около 25 % от БВП, като тежката индустрия е с по-голям дял в общата промишлена продукция. В Нидерландия силно развита е нефто-газовата промишленост, вследствие на което енергетиката се основава на собствени суровини. С най-голям дял в производството на електроенергия са ТЕЦ, използващи нефт и природен газ. Белгия разчита на внос на енергоресурси. Водещо е значението на атомните електроцентрали, които осигуряват 2/3 от произведеното количество. ВЕЦ не играят съществена роля и имат ограничено разпространение. Металургията е сред силно развитите отрасли на промишлеността, но е зависима от вноса на руди, поради което в Нидерландия териториалната структура на металургията има пристанищна насоченост. Черната металургия в Белгия разчита на внос предимно от Франция и Швеция, а цветната – от ДР Конго. Водещ индустриален отрасъл в субрегиона е машиностроенето, което формира най-голям дял от промишлената продукция. Химическата промишленост е комплексно развита, като нейното зна-

чение продължава да нараства. В Нидерландия силно развитие има нефтохимията. Отраслите със социална значимост (леката промишленост) имат подчинена роля. В Белгия текстилното производство е сред кризистните отрасли на индустрията, докато в Нидерландия то е добре развито. Хранително-вкусовата промишленост е специализирана в млечната, месната, захарната и пивоварната. С традиции е производството на диаманти.

Водещо значение има автомобилният транспорт, а ЖП мрежата се отличава с голяма гъстота. Ротердам и Антверпен са сред най-големите речни и морски пристанища в света. Бенелюкс изнася предимно готова продукция и внася суровини, като има положителен търговски баланс. Нидерландия изнася главно нефтопродукти, а внася стомана, минерални суровини и химически продукти, докато Белгия внася най-вече енергоресурси и изнася машини, черни и цветни метали, химически продукти и текстил. Традиционно високо развит в Бенелюкс е туризмът.

Люксембург е сред водещите страни в света по показателя БВП/ч, а населението му има висок стандарт на живот. Характерна особеност е, че намалява значенето на минно-добивната промишленост за сметка на екологичните производства. Херцогството е известен банков и финансов център. Най-индустриализирана е югозападната част на страната.

В икономическото развитие на Нидерландия и Белгия не се наблюдават резки регионални различия. В Белгия най-силно развит и урбанизиран е северният район, където се намират някои от най-големите градове – Антверпен, Остенде, Гент, Бржж (Брюже), Генк, Малин и др. По-слабо развита е Южна Белгия, където са Лиеж, Шарлероа, Намюр и Монс. Водеща в стопанството на Нидерландия е западната част, където е историко-географската област Холандия и някои от най-големите градове в страната като Амстердам, Ротердам, Хага, Лайден, Хаарлем, Утрехт, Делфт, Алкмаар.

* * *

Белгия, Нидерландия и Люксембург са малки, гъсто населени и икономически силно развити страни, разположени в Северозападна Европа. Географското им положение е благоприятно, вследствие на което Бенелюкс има сложна историческа и геополитическа съдба. Нидерландия е първата европейска страна, която извършва буржоазна революция и изгражда силна отвъдморска империя, основаваща се на търговията.

Територията на субрегиона е предимно низинна и силно обвързана и зависима от морето. Населението е нееднородно в етническо и религиозно отношение. Германоезичното е предимно протестантско, докато френскоговорящата общност изповядва католицизма.

Най-големите градове са важни речни и морски пристанища, като транспортната мрежа е с голяма гъстота. Земеделието е високоинтензивно, а промишлеността е специализирана главно в областта на машиностроенето. С най-голямо значение е третичният сектор. Липсват резки регионални различия.

Бенелюкс е в основата на създаването на Европейския съюз. Субрегионът представлява богато на исторически събития културно-политическо и социално-икономическо пространство и е сред водещите в стопанското развитие на континента.

Литература

- Атлас Световна история. – Пловдив, 1999.
 Беров, Л., Стопанска история. – С., 1994.
 Династии и владетели, енциклопедия. – ТЕМА, С., 2004.
 Европа, енциклопедия. – ТЕМА, С., 2005.
 Лакост, Ив и др. Политически речник на света. – С., 2005.
 Луканов, А. и др. Страните в света 2006 (справочник). – С., 2007.
 Пантев А. и др. История на Новото време – С., 2000
 Петков, П., История на Ниските земи. Белгия и Нидерландия 1300–1914. – С., 2005.
 Петков, П., История на Ниските земи. Белгия и Нидерландия XX в. – С., 2006.
 Ралф, Ф. и др. Световните цивилизации, т. 3, 4. – С., 1998.
 Славейков, П., Етногеография. – С., 2007.
 Справочник Европа (политико-икономически). – С., 1995.

Ст. ас. **Николай Попов**

Катедра Регионална и политическа география
 Геолого-географски факултет
 СУ "Св. Кл. Охридски"